

TASAVVUF TA'LIMOTI SOLOGIYASI SHAXS TARAQIYOTIDA MUHIM OMIL

U.A.Kosimov

*Buxoro VPU MO'AMM "Pedagogika va psixologiya,
talim texnologiyalari" kafedrasini mudiri (PhD), dotsent*

Annotatsiya: Barkamol avlod tarbiyasi ustivor yo'nalish bo'lgan hozirgi kunda inson shaxsini samarali taraqqiyotiga, kamolotiga xizmat qiladigan ta'limotlarni chuqur o'rganish, tahlil qilish va ulardan oqilona foydalanish davr talabidir. Bu merosidan butun xalqimiz, jumladan yoshlarimizning ham bahramand bo'lishiga, ularning mana shunday ijobiy, ibratli ma'naviy muhitda taraqqiy qilib, kamol topishiga, tasavvufning nafaqat yuksak insonparvarlik g'oyalari balki o'zini o'zi anglash, takomillashtirish, samarali boshqarish va taraqqiy ettirish psixologiyasi yosh avlod yuragidan ham joy olishiga shubha yo'q.

Аннотация: Сегодня, когда воспитание совершенного поколения является приоритетом, требованием времени является глубокое изучение, анализ и рациональное использование учений, служащих эффективному развитию и совершенствованию человеческой личности. Мы надеемся, что весь наш народ, в том числе и наша молодежь, будет пользоваться этим наследием, что он будет развиваться и взрослеть в такой позитивной, образцовой духовной среде, что суфизм – это не только высокие гуманитарные идеи, но и самосознание, совершенствование, эффективное управление и нет сомнения, что психология развития имеет место в сердцах молодого поколения.

Annotation: Today, when the education of the perfect generation is a priority, it is the demand of the time to deeply study, analyze and rationally use the teachings that serve the effective development and perfection of the human personality. We hope that all our people, including our youth, will enjoy this heritage, that they will develop and mature in such a positive, exemplary spiritual environment, that Sufism is not only about high humanitarian ideas, but also about self-awareness, improvement, effective management and there is no doubt that the psychology of development has a place in the hearts of the young generation.

Kalit so'zlar: tasavvuf, shaxs taraqqiyoti komil inson, qadriyat.

Ключевые слова: суфизм, всесторонне развитая личность, ценности.

Key words: Sufism, fully developed person, value.

Yuksak milliy qadriyatlarimizning durdonasi bo‘lmish tasavvuf ta’limotining inson ma’rifati va madaniyati rivoji haqida gap borganda, biz —mana shu qutlug‘ zaminimizda tug‘ilib voyaga yetgan muborak nomlari butun dunyoda cheksiz ehtirom bilan tilga olinadigan Xoja Abduholiq G‘ijduvoni, Xoja Ahmad Yassaviy, Xoja Bahouddin Naqshband, Najmiddin Kubro, Xoja Ahrori Vali, Mahdumi A'zam-Ahmadi Xojagon kabi piri komillarimiz ko‘z oldimizda gavdalanadi.. Ma’naviy hayotimizni mana shu ulug‘ nomlar bilan bog‘laymiz. Biz bu mutafakkirlarimizning qutlug‘ merosidan butun xalqimiz, jumladan yoshlarimizning ham bahramand bo‘lishiga, ularning mana shunday ijobiy, ibratli ma’naviy muhitda taraqqiy qilib, kamol topishiga, tasavvufning nafaqat yuksak insonparvarlik g‘oyalari balki o‘zini o‘zi anglash, takomillashtirish, samarali boshqarish va taraqqiy ettirish psixologiyasi yosh avlod yuragidan ham joy olishiga davlatimiz tomonidan yuksak e’tibor berilmoqda va shartsharoit yaratilmoqda. Barkamol avlod tarbiyasi ustivor yo‘nalish bo‘lgan hozirgi kunda inson shaxsini samarali taraqqiyotiga, kamolotiga xizmat qiladigan ta’limotlarni chuqur o‘rganish, tahlil qilish va ulardan oqilona foydalanish davr talabidir.

Shaxs taraqqiyoti va uning pirovard natijasi bo‘lmish komil inson muammosiga alohida e’tibor qaratgan ta’limotlardan biri tasavvufdir. Qaysi mamlakatda shaxs taraqqiyoti, komil insonni shakllantirish, u haqida g‘amxo‘rlik qilish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan bo‘lsa, o‘sha mamlakatda tinchlik, barqarorlik mutlaq xalq yo‘lida xizmat qiluvchi yuksak ma’rifat, madaniyat va rivojlanish ro‘yobga chiqadi.

Nasafiyning “Xoji Ahmad Yassaviy” risolasida islom dinida «So‘fiylik oqimi, payg‘ambar zamonasidayoq vujudga kelgan», deyiladi. Abulhakim Shar’iy Juzjoniy «Tasavvuf ta’limotining ildizlari» («Muloqot», 1995, № 1—2) maqolasida tasavvuf so‘zi «...«so‘f», yani kiyimni kiymoq, so‘fiy bo‘lmoq va shuningdek haq yo‘lidan yuruvchi bo‘lmoq va darvishlar tariqasi ma’nolarida qo‘llanadi. Tasavvuf so‘zi bir istiloh(atama) sifatida uning payrovlari aqidasi binoan nafs(ichki dunyo)ni pokizalash natijasida inson qalbida haqiqat yog‘dusi porlay boshlaydi» deydi. Uning fikricha, tasavvuf va irfon tushunchalari birbiriga yaqindir, shu tufayli har ikkala so‘z bir ma’noda ham ishlatiladi. Ba’zilarning fikricha, tasavvuf irfonning bir bo‘limi va uning ko‘rinishlaridan biridir, ya’ni tasavvuf yo‘l-yo‘riq va tariqat sifatida irfondan ajralib chiqqan. Irfon esa umumiyroq tushuncha bo‘lib, tasavvufdan boshqa yo‘l-yo‘riq va mazhablarni ham o‘z ichiga oladi.

Tasavvuf ta’limotida inson kamoloti va barkamollik masalasi qator olimlar tomonidan o‘rganib kelinmoqda. Tasavvuf ta’limotiga oid bo‘lgan fikr-mulohazalar, uning mohiyati xoja Abdulxoliq G‘ijduvoni, Shayh Najmiddin Kubro, Ahmad

Yassaviy, Farididdin Attor, Jaloliddin Rumi, Muhiddin ibn al-Arabiy, Yahyo Suhravardiy, Nasimiy, Mashrab, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Hoja Ahror Valiy, Husayn Voiz Koshifiy kabi mutafakkirlarning asarlarida o‘z aksini topgan. Tarix tajribasi va buyuk bobokalonlarimiz madaniy-ma'rifiy me'roslari bugungi kundagi ma'naviy islohotlar asosiy zamini bo‘lib hizmat qilmoqda.

Bugungi kunda ma'naviy islohotlarni amalga oshirish va hayotga tadbiiq etish borasida bir qator olimlar tomonidan ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda va risolalar chop etilmoqda. Mustaqillik yillarida yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash yo‘nalishi bugungi kunga kelib o‘zining sifat darajasiga ko‘tarilmoqda. Hozirgi kunga qadar tasavvuf ta'limotining tarixi va mohiyati to‘g‘risidagi va shahs ma'naviyatiga xizmat qilayotgan ko‘plab maqolalar, kitoblar chop etilmoqda, hamda keng hajmda ilmiy-tadqiqot ishlar olib borilmoqda. Taniqli tasavvufshunos olim va tarjimon Najmiddin Komilovning -"Tasavvuf yoki komil inson axloqi (1996) asari va birinchi, ikkinchi -"Tasavvuf (t: 1999) kitobining chop etilishi o‘zbek tasavvufshunosligida jiddiy voqyea bo‘ldi. Sharqshunos olim Orif Usmonning ilmiy-ijodiy faoliyatini alohida ta'kidlab o‘tish lozim. Uning -"Buyuk siymolar, allomalar, o‘rta osiyolik mashhur mutafakkir va donishmandlar" to‘plami, "Bahouddin Naqshband va uning ta'limoti haqida"(Toshkent, 1995 yil), "Markaziy Osiyoning eng yirik so‘fiy tariqatlari" asarlari diqqatga sazovordir.

Mazkur ishlar qatorida M.Boltaev, R.N.Nosirov, A.Zohidiy, M.Xayrullaev, Ibrohim Haqqul, Sultonmurod Olim, Shayx Muhammadsodiq Muhammad Yusuf va chet el olimlaridan Bertels, Yurgan Paul, turk olimlaridan Mahmud As'ad Jo‘shon, Usmon Turar kabi bir qancha olimlar izlanishlar olib borganlar. Tasavvuf ta'limoti tarixi mohiyati borasida juda ko‘p ilmiy izlanishlar olib borilgan va borilayotgan bo‘lsada, uning psixologiyasi, psixologik jihatlari talqini borasida chuqur ilmiy izlanishlar olib borish ehtiyoji mavjud. Tasavvuf ta'limoti psixologiyasida shaxs taraqqiyoti, barkamol insonni shakllantirish, nazariyasi va amaliy mexanizmlari bosh masala hisoblanadi.

Inson ma'naviy, intellektual va axloqiy taraqqiyotining yuksak bosqichi komil insonlar yuksak insoniy fazilatlar bilan jilolangan, zohiri va botinida benuqson maqomga ega bo‘lgan zotlardir. Tasavvufdagi ana shu bosh g‘oyani psixologik jihatlarni tushunmas ekanmiz, o‘tmish tariximizda o‘tgan, haqiqatan ham mavjud bo‘lgan ulug‘ zotlar, avliyo va anbiyolarning mohiyati va bugungi kunda uning ahamiyatini tushunib yeta olmaymiz. Tasavvuf ta'limoti aqidasiining asosi yagona dunyoviy va botiniy haqiqat-man etilgan ishlardan saqlanishdir. Tasavvuf ta'limotiga ko‘ra, borliqdagi hamma xilqatlarda, xususan, odamzodda ham ilohiy buyuk Koinot

zarralari bor. Soʻfiyning maqsadi koʻnglidagi shu zarralarni uzoq va mashaqqatli poklanish orqali buyuk Koinot bilan birlashishdir. Aytish joizki, din Qur'oni Karimning zohiriy ma'nolari, ya'ni koʻpchilikka tushunarli ma'nolari doirasida amal qiladi. tasavvuf Qur'oni Karimning botiniy ma'nolari, ya'ni faqat xos, alohida kishilargagina tushunish nasib etadigan ichki nozik ma'nolari bilan ish koʻradi.

Yuqoridagilardan xulosa chiqarish joizki, har bir olim tasavvufni oʻz dunyoqarashiga muvofiq tariflagan. Tasavvuf har bir mutasavvufning ichki olamidagi ruhiy jarayon boʻlib soʻfiy hol va maqomiga koʻra tasavvufning ma'lum jihatini bayon etadi. Bir soʻfiyning tasavvuf haqidagi ta'rifi boshqasidan farqli boʻlishi tabiiydir.

Ingliz tasavvufshunos olimi J. S. Trimingem Markaziy Osiyoda tasavvuf ilmining rivojida ikki buyuk mutavassuf nomini alohida hurmat bilan tilga oladi. Bularning birinchisi — Abul Hasan Ali al-Xoroqoniy (milodiy 1034 yili 80 yoshida vafot etgan) boʻlsa, ikkinchisi- Abu Ali al Farmadiy (1084 yili vafot etgan)dir. Farmadiyni ikki shogirdi tasavvuf ilmida shuhrat toptan. Bu avvalo Axmad al-Razzoliy (1122 yilda vafot etgan) boʻlsa, ikkinchisi Abu Yusuf al-Hamadoniyydir. Tasavvuf tariqatining koʻp silsilasi ana shu ikki shogirdan boshlanadi. “Xojagon”, Naqshbandiya”, “Yassaviya” tariqatlari shular jumlasidandir. Yurtimizda buyuk yetti pir nomi bilan mashhur Xoja Abdulxoliq Gʻijduvoniyy, xoja Orif ar Rivgariyy, xoja Mahmud Anjir Fagʻnaviyy, xoja Azizon ar Rometaniyy, xoja Bobo as Somosiyy, xoja Said mir Kulol, xoja Bahouddin Naqshbandiyy mutasavvuflarning “xojagon-naqshbandiya” ta'limoti xoja Abu Yusuf al-Hamadoniyy tasavvuf ta'limotlaridan unib oʻsgandir.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. N.Komilov. Tasavvuf. –Gʻoyiblar xaylidan yongan chiroqlar /toʻplam/. – Toshkent:, «Oʻzbekiston», 94.–22 b.
2. Mahmud As'ad Joʻshon Tasavvuf va nafs tarbiyasi- T. Choʻlpon, 2000. -94 bet.
3. Navoiy A. Mahbub ul-qulub – T. Gʻ.Gʻulom Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.-111 bet.
4. Sultonmurod Olim Naqshband va Navoiy. T.,Oʻq-chi,1996-21 bet.
5. Uvatov U. Al Xakim at Termiziyy – T. Ma'naviyat, 2001 -36 bet.
6. Qur'oni Karim Alouddin Mansur tarjimasi- T., Choʻlpon, 1991.-540 bet.
7. Qosimov U. Xoja Abdulxolik Gʻijduvoniyy-Buxoro, 2002-82 bet.
8. Qosimov U. Xoja Abdulxolik Gʻijduvoniyy Xufiya zikri-Buxoro, 2003.-42 bet. (BuxOOvaeSTI).

9. Tasvvuf psixologiyasi shaxs taraqqiyotida muhim omilyu Toshkent "Ijodpress", 2019y.b 178 bet.
10. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya.-T.: Universitet, I,II kitob, 2002. -238 bet.
11. G'azzoliy Abu Homid Ihyou ulumid-din-T., Movarunnahr, 2003.-230 bet.
12. G'ijduvoni A. Maqomoti Yusuf Hamadoni-T., Yangi Asr avlodi, 2003.-86 bet.
13. G'ijduvoni A. Vasiyatnoma, - T. G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1993.-15 bet.
14. Shri Shrimad A.Ch.Bxaktivedanta Svami Prabxupada Bxagvad-Gita kak ona yest- M., Izd-vo «Bxaktivedanta Buktrast», 1986.-832 s.
15. K. Gupta YOGIS IN SILENCE The GreatSufries Masters-2002, 256p.hi iuuuyyySufiesThe
16. Komilov N., Tasavvuf 2—nchi kitob, Tavhid asrori, Gafur Gulom nomidagi Adabiyot va san'at hamda O'zbekiston nashriyotlari. T., 1999, 4 bet.